

ریخت‌شناسی داستان «کوراوغلو و کچل حمزه» بر اساس نظریه پراپ *

آزاده فخری **، قطب‌الدین صادقی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۱ | تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۳/۳

**نویسنده مسوول

* این مقاله مستخرج از پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد رشته ادبیات‌نمایشی دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاداسلامی تهران مرکز، تحت‌عنوان پویایی دراماتیک در حماسه کوراوغلو از افسانه تا درام (بررسی ارزش‌های دراماتیک حماسه کوراوغلو و دگردیسی آن) است که توسط آزاده فخری در شهریور ماه ۱۳۹۲ دفاع شده است.

ریخت‌شناسی داستان «کوراوغلو و کچل‌حمزه» بر اساس نظریه پراپ

کارشناس ارشد ادبیات نمایشی، دانشکده هنر و معماری تهران

آزاده فخری

دکترای تئاتر از دانشگاه سوربن فرانسه

قطب‌الدین صادقی

چکیده

در چند دهه گذشته هیچ گرایش نظری به اندازه نظریه اصالت ساخت یا ساخت‌گرایی^۱ در علوم انسانی و علوم اجتماعی تاثیر نداشته است. میدان فولکلورشناسی نیز از این گرایش برکنار نیست، و درحقیقت پیشرفت ساخت‌گرایی در تحقیقات مربوط به فولکلور^۲ چندان عظیم بوده است که مکتب‌ها و یا روش‌های گوناگون در تجزیه و تحلیل‌های ساخت‌گرایانه در فولکلور پدید آمده است. ساخت‌گرایی یعنی بررسی روابط متقابل میان اجزای ساز یک شیئی یا موضوع فولکلوریک. قدم اول شناخت و تعریف کوچک‌ترین واحدها است. قدم بعدی در تجزیه و تحلیل ساختاری بررسی روابط متقابل این واحدها و راه‌های ترکیب آن‌ها با یکدیگر است. ولادیمیر پراپ^۳ در کتاب **ریخت‌شناسی قصه‌های پریان** کوچک‌ترین جزء سازنده قصه‌های پریان را "خویشکاری"^۴ می‌نامد، و آن را عمل و کار یک شخصیت از نقطه نظر اهمیتش در پیشبرد قصه تعریف می‌کند. وی از تجزیه و تحلیل یک‌صد قصه به سی و یک واحد ساختاری دست می‌یابد. در این مقاله، روایت "کوراوغلو و کچل‌حمزه" بازنویسی صمد بهرنگی که ترجمه بخشی از حماسه فولکلور آذربایجانی "کوراوغلو" به زبان فارسی است، با هدف ارزیابی قابلیت و کارایی الگوی پراپ در تحلیل ریخت‌شناسانه این قصه، تحلیل و بررسی شده است. با وجود اینکه حماسه کوراوغلو ریشه در وقایع تاریخی دارد، ولی به دلیل انتقال آن به صورت شفاهی و سینه‌به‌سینه در طول زمان، شاخ‌وبرگ‌هایی به آن افزوده شده و با آرزوها و رویاهای مردم درآمیخته است و نتایج به دست آمده از تحلیل ریخت‌شناسانه آن، تا اندازه زیادی با دستاوردهای پراپ هم‌خوانی دارد؛ می‌توان گفت که الگوی پراپ، با وجود نقدهایی که در مورد کارکرد آن وارد شده است؛ قابلیت تحلیل ریخت‌شناسانه حماسه‌های مردمی و شفاهی با ریشه‌های - هرچند بسیار تغییر یافته - واقعی را نیز دارد.

واژگان کلیدی: الگو، کوراوغلو، روایت‌شناسی، پراپ، فولکلور